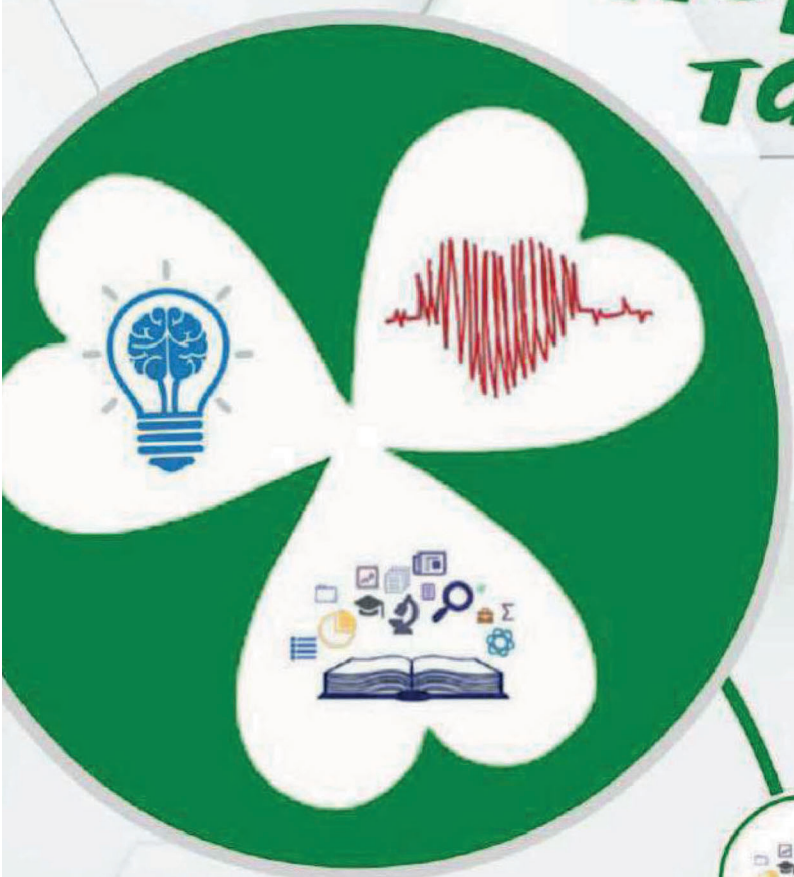

Наукові перспективи
Видавнича група

Перспективи та інновації науки

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

СЕРІЯ "МЕДИЦИНА"

№6(52)2025

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Християнська академія педагогічних наук України

Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва",
Центру дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 6(52) 2025

Київ – 2025

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Luhansk State Medical University

Public scientific organization "System of healthy longevity in the metropolis"

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

**All-Ukrainian Association of Teachers and Psychologists of Spiritual and Moral
Education**

*with the assistance of the KNP "Clinical Hospital No. 15 of the Podilsky District of Kyiv",
Nutrition Center of Natalia Kalinovska*

"Prospects and innovations of science"

(Series" Pedagogy ", Series" Psychology ", Series" Medicine ")

Issue № 6(52) 2025

Kiev – 2025

ISSN 2786-4952 Online

УДК 001.32:1/3](477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6\(52\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6(52))

«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»: журнал. 2025. № 6(52) 2025. С. 2216

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023 № 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 16.06.2025, № 7/6-25)

Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології Наталії Калиновської.

Журнал заснований з метою розвитку наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні, за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку медицини, психології, педагогіки та. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Голова редакційної колегії:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Головний редактор: Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

Заступник головного редактора: Торяник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна);

Заступник головного редактора: Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна);

Заступник головного редактора: Жуковський Василь Миколайович — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови Національного університету "Острозька академія" (Рівне, Україна).

Редакційна колегія:

1. Бабова Ірина Костянтинівна - доктор медичних наук, професор, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації, ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського" (Одеса, Україна)
2. Бабчук Олена Григоріївна — кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
3. Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
4. Балахтар Катерина Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
5. Бартенєва Ірина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
6. Біляковська Ольга Орестівна — доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна)
7. Вадзюк Степан Нестерович - доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, почесний академік Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського України (Тернопіль, Україна)
8. Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Сташіца в Пілі (м. Піла, Польща)
9. Гвожджевський Сильвія — кандидат наук, Державна професійна вища школа ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)
10. Гетманенко Людмила Миколаївна - старша викладачка кафедри природничо-математичної освіти і технологій Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Педагогіка»

Andrusiv V.V., Horokhivska T.M. <i>ON THE PROBLEM OF CORRELATION BETWEEN THE CONCEPTS OF DIGITAL COMPETENCE AND DIGITAL LITERACY</i>	24
Chekhtratova O.A., Pohorielova T.Yu. <i>FOSTERING HEALTH LITERACY IN THE ENGLISH LANGUAGE CLASSROOM IN HIGHER EDUCATION</i>	37
Hordiichuk M.S., Kanosa N.H., Babyuk T.Yo. <i>FORMATION OF THE FOUNDATIONS OF LEADERSHIP IN PRESCHOOL- AGED CHILDREN IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF PRESCHOOL INSTITUTIONS</i>	47
Lemberskyi O.Yu., Lysenko Ye.A. <i>SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF ENGLISH LANGUAGE TEACHING AT NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES</i>	60
Skochylas A.B., Chubinska N.B. <i>THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL MASTERY AMONG INSTRUCTORS OF LEGAL DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: JUSTIFICATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS</i>	72
Апалат Г.П. <i>ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПРАКТИЧНОГО КУРСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ</i>	83
Багас О.П., Люта А. <i>ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ КУРСАНТІВ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ</i>	94
Барон Є.В. <i>ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	104
Бербец Т.М., Кравченко Л.В. <i>ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ РОДІЛУ «ТЕХНОЛОГІЯ ПРИГОТУВАННЯ ЇЖИ» У СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ</i>	113

- Гірняк Г.С., Чапрак В.С.** 1272
ЕЛЕКТОРАЛЬНА ПОВЕДІНКА ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН
- Данченко І.В.** 1284
РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО ДІАЛОГУ У РЕАЛІЗАЦІЇ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ОСОБИСТОСТІ
- Донченко О.С., Сенюра О.В., Ярошук М.В., Олішевська Ж.А., Токуєва Н.В.** 1292
ГЕНДЕРНИЙ РОЗВИТОК ТА ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ЧОЛОВІЧОЇ І ЖІНОЧОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
- Дорожкіна Ю.Д.** 1300
ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ
- Дуткевич Т.В., Мітрохін І.С.** 1315
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВІЙНИ
- Єна А.С.** 1328
ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ В РІЗНІ ВІКОВІ ПЕРІОДИ: РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ
- Замерзляк Д.В.** 1340
ГЕНДЕРНІ ТА ВІКОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВИБОРУ СТРАТЕГІЙ ПОДОЛАННЯ СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
- Калінчук Л.О.** 1353
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
- Карпюк Ю.Я.** 1363
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АКАДЕМІЧНОГО ВИГОРАННЯ І МЕТОДІВ ДО ЙОГО ПСИХОКОРЕКЦІЇ
- Коробка І.М.** 1375
СТАВЛЕННЯ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ
- Лоханський М.К.** 1387
ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ПОВНО-МАСШТАБНИХ БОЙОВИХ ДІЙ

УДК 159.922.1

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6\(52\)-1292-1299](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6(52)-1292-1299)

Донченко Ольга Сергіївна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, Бердянський державний педагогічний університет, Україна, м. Запоріжжя, orcid.org/0000-0002-0863-285X

Сенюра Оксана Володимирівна кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціально-гуманітарних дисциплін, Національний лісотехнічний університет України, м. Львів, <https://orcid.org/0009-0000-8394-6720>

Ярошук Маріанна Володимирівна кандидат психологічних наук, доцент, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія, ім. Тараса Шевченка, м. Кременець, <https://orcid.org/0000-0003-4499-8362>

Олішевська Жанна Анатоліївна викладач кафедри психології, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна, м. Черкаси, <https://orcid.org/0009-0008-3218-1607>

Токуєва Наталія Володимирівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри політології, історії і філософії, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, <https://orcid.org/0000-0003-1840-1382>

ГЕНДЕРНИЙ РОЗВИТОК ТА ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ЧОЛОВІЧОЇ І ЖІНОЧОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті досліджується поняття гендерного розвитку та становлення гендерної ідентичності особистості в контексті сучасних соціокультурних змін. Розкрито основні етапи формування гендерної ідентичності впродовж онтогенезу, починаючи з раннього дитинства і до зрілості. Акцентовано увагу на ролі соціального середовища, сім'ї, системи освіти та медіа у процесі формування гендерних уявлень. Розглянуто психологічні та соціальні чинники, що впливають на особливості соціалізації хлопців та дівчат. Окремо проаналізовано стереотипні уявлення про «чоловічі» та «жіночі» ролі, а також їхній вплив на самосприйняття, вибір життєвих стратегій і поведінкових моделей. Наведено порівняльну характеристику стилів виховання, які формують гендерну поведінку, та їхню ефективність у контексті особистісного розвитку. Стаття також висвітлює сучасні підходи до подолання гендерної дискримінації та забезпечення рівних можливостей для представників різних гендерів. Підкреслено важливість гендерної чутливості в освітньому

процесі, соціальній роботі та психологічному консультуванні. Наведено приклади позитивних змін у підходах до гендерного виховання в умовах демократичного суспільства. Увагу зосереджено на актуальних викликах, пов'язаних з множинністю гендерних ідентичностей, зокрема в підлітковому віці, коли особистість найбільш вразлива до зовнішніх впливів. Проаналізовано вплив соціальних мереж, культурних трендів та сучасних дискурсів на процес самоідентифікації. Автори наголошують на потребі індивідуалізованого підходу в підтримці гендерного самовизначення. Зроблено висновок про необхідність комплексного підходу до розуміння гендерної ідентичності як динамічного й соціально зумовленого явища. Розроблення програм підтримки гендерного розвитку, просвітницька робота серед батьків і педагогів, а також формування гендерно нейтрального середовища є ключовими умовами для гармонійного розвитку особистості незалежно від статі.

Ключові слова: гендер, гендерна ідентичність, соціалізація, гендерні ролі, статево-рольове виховання, гендерна рівність, підліткова ідентичність.

Donchenko Olha Sergiivna PhD in Psychology, associate professor of the department of preschool education, Berdyansk State Pedagogical University, Zaporizhzhia, <https://orcid.org/0000-0002-0863-285X>

Seniura Oksana Volodymyrivna Candidate of sociological sciences (Ph.D.), Associate professor, National Forestry University of Ukraine, Lviv, <https://orcid.org/0009-0000-8394-6720>

Yaroshchuk Marianna Volodymyrivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Kremenets Taras Shevchenko Regional, Academy of Humanities and Pedagogy, Kremenets, <https://orcid.org/0000-0003-4499-8362>

Olishevska Zhanna Anatoliivna Lecturer, Department of Psychology, Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy, Cherkasy, <https://orcid.org/0009-0008-3218-1607>

Tokuieva Nataliia Volodymyrivna Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Political Science, History and Philosophy, Poltava State Agrarian University, Poltava, <https://orcid.org/0000-0003-1840-1382>

GENDER DEVELOPMENT AND GENDER IDENTITY OF THE PERSONALITY: SPECIFIC FEATURES OF MALE AND FEMALE SOCIALIZATION

Abstract. The article explores the concept of gender development and the formation of gender identity of the individual in the context of modern sociocultural

changes. The main stages of the formation of gender identity throughout ontogenesis are revealed, starting from early childhood and ending with adulthood. The focus is on the role of the social environment, family, education system and media in the process of forming gender ideas. Psychological and social factors that influence the features of the socialization of boys and girls are considered. Stereotypical ideas about «male» and «female» roles are separately analyzed, as well as their influence on self-perception, choice of life strategies and behavioral models. A comparative description of the upbringing styles that shape gender behavior and their effectiveness in the context of personal development is provided. The article also highlights modern approaches to overcoming gender discrimination and ensuring equal opportunities for representatives of different genders. The importance of gender sensitivity in the educational process, social work and psychological counseling is emphasized. Examples of positive changes in approaches to gender upbringing in a democratic society are given. Attention is focused on the current challenges associated with the plurality of gender identities, in particular in adolescence, when a person is most vulnerable to external influences. The influence of social networks, cultural trends and modern discourses on the process of self-identification is analyzed. The authors emphasize the need for an individualized approach to supporting gender self-determination. The conclusion is made about the need for a comprehensive approach to understanding gender identity as a dynamic and socially determined phenomenon. The development of gender development support programs, educational work among parents and teachers, as well as the formation of a gender-neutral environment are key conditions for the harmonious development of a person regardless of gender.

Keywords: gender, gender identity, socialization, gender roles, sex-role education, gender equality, adolescent identity.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві проблема гендерного розвитку та формування гендерної ідентичності особистості набуває особливої актуальності у зв'язку зі змінами соціокультурного середовища, трансформацією традиційних уявлень про гендерні ролі та зростанням різноманітності форм самовизначення. Гендер більше не сприймається виключно як біологічно зумовлена категорія, а розглядається як соціальний конструкт, що формується під впливом родини, освіти, медіа та міжособистісної взаємодії. У зв'язку з цим постає необхідність глибшого осмислення того, як саме соціальне середовище сприяє або, навпаки, гальмує гармонійний гендерний розвиток.

Особливої уваги потребує вивчення відмінностей у соціалізації хлопців і дівчат, а також факторів, що впливають на формування їхньої гендерної поведінки, самосприйняття та ролей у суспільстві. Домінування гендерних стереотипів може призводити до формування психологічних бар'єрів, внутрішніх конфліктів, обмеження особистісного потенціалу й дискримінаційних практик у соціальних інститутах.

Науковий інтерес викликає також питання гендерної ідентичності у підлітковому віці, коли відбувається активне самопізнання, рефлексія власної ролі в суспільстві та вибудовування життєвих стратегій. Суперечності між особистим досвідом і суспільними очікуваннями можуть зумовлювати кризові стани, що потребують психологічної підтримки й толерантного середовища. Таким чином, виникає потреба у міждисциплінарному підході до аналізу процесів гендерного становлення, який враховує як психологічні, так і соціокультурні аспекти розвитку особистості. Це, у свою чергу, обумовлює необхідність розроблення ефективних стратегій виховання, консультування та освітнього впливу, спрямованих на підтримку індивіда незалежно від його гендерної приналежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років спостерігається активізація наукових досліджень, присвячених гендерній ідентичності та особливостям соціалізації особистості. Особливу увагу приділяють впливу соціального середовища, освітніх установ та цифрових медіа на формування гендерних уявлень у дітей і підлітків.

Зокрема, Джудіт Батлер у своїх працях підкреслює, що гендер є результатом повторюваних дій і соціальних практик, а не вродженою характеристикою, що зумовлює перегляд традиційного підходу до статево-рольового виховання. Роботи Сандри Бем, яка запропонувала концепцію гендерної схеми, і сьогодні мають актуальність: дослідниця показала, як діти через когнітивну обробку інформації формують уявлення про те, що є «прийнятним» для чоловіків і жінок.

У дослідженнях Керол Гілліган порушено проблему недооцінки жіночого досвіду в традиційній психології, зокрема в теоріях морального розвитку, що відображає ширше питання гендерної упередженості в науці. Гілліган наголошує на важливості голосу жінок і вивченні їхніх моделей мислення як рівноцінних чоловічим.

У європейському контексті важливими є результати досліджень Франсуази Ерітіє, яка розглядала символічні аспекти гендерних відмінностей і показала, як культурні коди впливають на уявлення про «чоловіче» і «жіноче». У свою чергу, Урсула Холцгреве досліджувала гендерну динаміку в медіа і комунікації, наголошуючи на тому, як цифрове середовище відтворює або трансформує гендерні норми.

Сучасні емпіричні дослідження, проведені зокрема Джастином Лехмільером, зосереджуються на взаємозв'язку між сексуальною ідентичністю, гендерною роллю та психологічним благополуччям, демонструючи складність і багатовимірність гендерної самореалізації. У контексті освіти варто відзначити роботи Лінди Брубекер, яка досліджує практики гендерно чутливого викладання та роль учителя в запобіганні гендерній дискримінації в класі.

Загалом, аналіз сучасних досліджень свідчить про перехід від бінарної моделі гендеру до спектрального розуміння гендерної ідентичності, що вимагає переосмислення підходів до соціалізації, виховання і підтримки особистості в динамічному суспільстві.

Метою статті є комплексне дослідження процесу гендерного розвитку та формування гендерної ідентичності особистості з урахуванням сучасних соціокультурних змін, а також виявлення психологічних і соціальних чинників, що впливають на специфіку чоловічої та жіночої соціалізації. Автор прагне проаналізувати механізми становлення гендерних ролей у різні періоди онтогенезу, окреслити основні виклики, пов'язані з множинністю гендерних ідентичностей, та обґрунтувати необхідність впровадження гендерно чутливого підходу в системі освіти, виховання та соціальної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Гендерна ідентичність як складова особистісного розвитку формується впродовж життя людини під впливом біологічних, психологічних і соціокультурних чинників. На сучасному етапі розвитку суспільства поняття «гендер» значно розширило свої межі – якщо раніше його зводили до дихотомії «чоловік – жінка», то сьогодні визнано існування більш широкого спектру гендерних ідентичностей, що актуалізує потребу у переосмисленні традиційних підходів до соціалізації [2].

Відповідно до класичних психологічних теорій, гендерна ідентичність починає формуватися ще в дошкільному віці, коли дитина усвідомлює свою статеву приналежність і починає засвоювати відповідні поведінкові моделі. У цей період вагому роль відіграє родина – саме батьки виступають першими носіями гендерних очікувань, транслюючи дітям зразки «чоловічої» чи «жіночої» поведінки. Як показують спостереження, вже з раннього віку дітям приписують певні риси відповідно до статі: хлопцям – силу, активність, незалежність; дівчатам – м'якість, слухняність, чутливість. Такі уявлення закріплюються в іграшках, виборі одягу, манері спілкування дорослих із дитиною [4].

У шкільному віці відбувається подальше закріплення гендерних ролей. Освітнє середовище, за відсутності гендерної чутливості, часто мимоволі відтворює стереотипні уявлення про «чоловічі» та «жіночі» сфери діяльності. Зокрема, хлопців частіше заохочують до вивчення технічних наук, а дівчат – до гуманітарних. Учителі можуть демонструвати приховану упередженість, від якої страждають обидві статі: хлопці – через вимоги бути «сильними» й «не показувати емоцій», дівчата – через занижені очікування щодо їхньої ініціативності та лідерства [10].

Підлітковий вік є надзвичайно вразливим у контексті формування гендерної ідентичності. У цей період відбувається активне самопізнання, формування уявлень про власне «Я», пошук прийняття з боку соціуму. Водночас тиск гендерних норм і очікувань може викликати внутрішні конфлікти, особливо у тих підлітків, чия гендерна самопрезентація не відповідає усталеним шаблонам. Соціальні мережі й масова культура мають подвійний вплив: з одного боку, вони відкривають простір для вільного самовираження; з іншого – нав'язують уніфіковані моделі привабливості, стилю життя, поведінки, що може породжувати нові комплекси й тривожність [6].

Дорослішання особистості супроводжується інтеграцією набутих гендерних установок із життєвим досвідом. Для молодих людей важливими стають питання кар'єри, побудови сімейних стосунків, реалізації в суспільстві. Саме тут проявляється вплив соціалізації: для багатьох жінок ще й досі актуальною є дилема «кар'єра чи родина», тоді як від чоловіків очікують, передусім, фінансової відповідальності та раціональності. Такі уявлення, хоч і поступово змінюються, усе ще впливають на прийняття рішень та рівень задоволеності життям.

Суттєвою проблемою залишається вплив гендерних стереотипів на психічне здоров'я. Дослідження демонструють, що чоловіки рідше звертаються по психологічну допомогу через страх бути визнаними «слабкими», у той час як жінки частіше переживають відчуття провини за неможливість «відповідати ідеалу» і суміщати всі очікувані соціальні ролі. Це свідчить про потребу у зміні культурних настанов та формуванні мови підтримки, що не обмежує людину рамками гендеру.

Не менш важливою є гендерна соціалізація в умовах інклюзивного середовища. Особи, які ідентифікують себе поза традиційними гендерними межами, нерідко стикаються з нерозумінням, стигматизацією або дискримінацією. Це стосується як шкільного колективу, так і родинного оточення. Створення безпечного, толерантного простору, де індивід має право на вільне самовираження, є необхідною умовою особистісного розвитку [1].

У відповідь на сучасні виклики у світі активно впроваджуються програми гендерно чутливого виховання. Наприклад, у багатьох країнах Європейського Союзу освіта спрямована на розвиток критичного мислення щодо гендерних норм, підтримку рівноправного ставлення до різних ідентичностей, навчання дітей емоційній грамотності. У цьому контексті важливою постає роль учителя й психолога як посередників між дитиною та суспільством. Вони мають не лише інформувати, а й активно підтримувати процес самовизначення кожного учня без тиску й упередженості. Таким чином, формування гендерної ідентичності є складним і динамічним процесом, що залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників. Зміна підходів до соціалізації в напрямі індивідуалізації, поваги до особистого вибору та гендерної рівності є не лише бажаною, а й необхідною умовою гармонійного розвитку особистості в сучасному суспільстві.

Висновки. У результаті проведеного аналізу встановлено, що гендерна ідентичність є багатовимірним утворенням, яке формується під впливом як біологічних чинників, так і соціокультурного контексту. Сучасне розуміння гендеру виходить за межі традиційної дихотомії, що потребує переосмислення стереотипних уявлень і практик соціалізації. Особливості чоловічої та жіночої соціалізації суттєво різняться залежно від вікового етапу, сімейного виховання, впливу освітнього середовища та медіа. Наявні стереотипи щодо «типово чоловічих» і «типово жіночих» рис або ролей часто обмежують особистісний розвиток, викликають психологічні труднощі та впливають на соціальну

адаптацію. Гендерна чутливість в освіті, родинному вихованні та психологічній підтримці сприяє формуванню безпечного простору для самовираження особистості. Це дозволяє зменшити тиск соціальних очікувань, знизити рівень дискримінації та сприяти гармонійному становленню особистості незалежно від її гендерної ідентичності.

Становлення гендерної ідентичності має розглядатися не лише як індивідуальний, а й як соціальний процес, тісно пов'язаний із суспільними нормами, правами людини та культурними трансформаціями. Підтримка різноманіття, толерантності та взаємоповаги є ключем до створення інклюзивного суспільства. Отже, актуальність вивчення гендерного розвитку полягає не тільки у науковому інтересі, а й у практичному значенні для побудови демократичного, рівноправного соціуму, в якому кожна особистість має можливість реалізувати свій потенціал без гендерних обмежень.

Література:

1. Бабій Л. Г. Гендерна ідентичність: психологічні механізми формування. Психологія і суспільство. 2020. № 1. С. 45–50.
2. Бурлачук Л. Ф., Кочарян А. С. Гендерна психологія: навч. посіб. Київ : Либідь, 2019. 296 с.
3. Васильєва Г. А. Психологія статевої ідентичності: теорія і практика. Київ : Видавничий дім «Слово», 2021. 248 с.
4. Гриценко І. С. Гендерні аспекти соціалізації особистості. Соціальна психологія. 2020. № 2(76). С. 33–38.
5. Джеймс А. Гендер, ідентичність та освіта: трансформація підліткових уявлень. Питання освіти. 2021. № 2. С. 112–124.
6. Дьяченко Л. В. Гендерна чутливість як складова професійної діяльності педагогічного працівника. Гуманітарний вісник. 2022. № 3. С. 77–84.
7. Кон І. С. Психологія статі. Київ : Основи, 2018. 368 с.
8. Крутий К. Л. Гендерна соціалізація в умовах дошкільної. Дошкільна освіта. 2021. № 1. С. 19–23.
9. Лорбер Дж. Гендерна ілюзія; пер. з англ. Київ: Критика, 2018. 352 с.
10. Пайетт А. Культурні сценарії гендерної поведінки в підлітковому віці. студії. 2022. № 4. С. 59–66.
11. Плахотнік О. В. Психологічні проблеми формування гендерної ідентичності в підлітковому віці. Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія. 2020. № 70. С. 145–151.
12. Селігман М. Оптимізм як ресурс психічного здоров'я; пер. з англ. Харків: Vivat, 2022. 352 с.
13. Шарп Е. Вивчення гендерної варіативності: психосоціальні підходи European Journal of Psychology. 2023. № 1. С. 91–102.

References

1. Babii L. H. (2020). Henderna identychnist: psykholohichni mekhanizmy formuvannia [Gender identity: psychological mechanisms of formation]. Psykholohiia i suspilstvo, (1), pp. 45–50. [in Ukrainian]
2. Burlachuk L. F., Kocharian A. S. (2019). Henderna psykholohiia: navchalnyi posibnyk [Gender psychology: textbook]. Kyiv: Lybid. 296 p. [in Ukrainian]
3. Vasylieva H. A. (2021). Psykholohiia statevoi identychnosti: teoriia i praktyka [Psychology of gender identity: theory and practice]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Slovo». 248 p. [in Ukrainian]

4. Hrytsenko I. S. (2020). Henderni aspekty sotsializatsii osobystosti [Gender aspects of personality socialization]. *Sotsialna psykholohiia*, 2(76), pp. 33–38. [in Ukrainian]
5. Dzheims A. (2021). Hender, identychnist ta osvita: transformatsiia pidlitkovykh uiaвлен [Gender, identity and education: transformation of adolescents' perceptions]. *Pytannia osvity*, (2), pp. 112–124. [in Ukrainian]
6. Diachenko L. V. (2022). Henderna chutlyvist yak skladova profesiinoi diialnosti pedahohichnoho pratsivnyka [Gender sensitivity as a component of pedagogical activity]. *Humanitarnyi visnyk*, (3), pp. 77–84. [in Ukrainian]
7. Kon I. S. (2018). *Psykholohiia stati* [Psychology of sex]. Kyiv: Osnovy. 368 p. [in Ukrainian]
8. Krutii K. L. (2021). Henderna sotsializatsiia v umovakh doshkilnoi osvity [Gender socialization in the context of preschool education]. *Doshkilna osvita*, (1), pp. 19–23. [in Ukrainian]
9. Lorber J. (2018). Henderna iliuziia; per. z anhl. [The Gender Illusion; transl. from English]. Kyiv: Krytyka. 352 p. [in Ukrainian]
10. Paiiett A. (2022). Kulturni stsenarii hendernoi povedinky v pidlitkovomu vitsi [Cultural scenarios of gender behavior in adolescence]. *Studii*, (4), pp. 59–66. [in Ukrainian]
11. Plakhotnik O. V. (2020). Psykholohichni problemy formuvannia hendernoi identychnosti v pidlitkovomu vitsi [Psychological problems of gender identity formation in adolescence]. *Visnyk KhNPU im. H. S. Skovorody. Psykholohiia*, (70), pp. 145–151. [in Ukrainian]
12. Seligman M. (2022). Optymizm yak resurs psykholohichnoho zdorovia; per. z anhl. [Learned optimism: how to change your mind and your life; transl. from English]. Kharkiv: Vivat. 352 p. [in Ukrainian]
13. Sharp E. (2023). Vyvchennia hendernoi variatyvnosti: psykhosotsialni pidkhody [Studying gender variability: psychosocial approaches]. *European Journal of Psychology*, (1), pp. 91–102. [in Ukrainian]